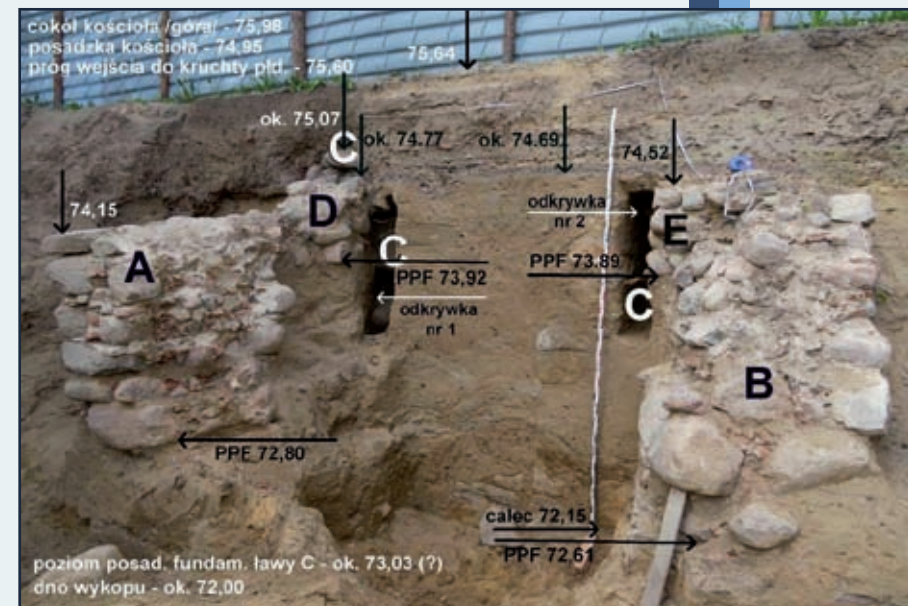

Odkrycie późnośredniowiecznego cmentarza w Strzelcach Krajeńskich przy kościele (dawnym kolegiackim) obecnie pw. Matki Bożej Różańcowej

W październiku 2014 r. w Strzelcach Krajeńskich, na placu, po południowej stronie kościoła pw. Matki Bożej Różańcowej, rozpoczęto prace ziemne, związane z budową fontanny i remontem skweru. Podczas tych prac prowadzono nadzór archeologiczny, a następnie badania wykopaliskowe. W czasie dwóch etapów badawczych, od października do grudnia 2014 r. i od maja do czerwca 2015 r., odkryto 115 grobów szkieletowych oraz relikty budowli kamiennych: dwa słupy (A, B), ławę fundamentową (C), mury fundamentowe (D i E). W związku z tym odkryciem badania archeologiczne zostały rozszerzone o prace architektoniczne, które przeprowadził i opracował mgr inż. arch. Henryk Jan Kustosz.

Część odkrytych relikwów architektonicznych (słupy A, B oraz ława fundamentowa C) powstały w średniowieczu.

Fundamenty D i E mogły powstać w średniowieczu, ale także w czasach nowożytnych. Na temat fundamentu F jest za mało danych, aby uwzględnić go w tej chronologii.

CMENTARZ

Cały teren odkrytego fragmentu cmentarza pokrywała gruba-na ok. 1,80 m - nowożytna warstwa kulturowa z gruzem ceglany, fragmentami szkła, nielicznymi ułamkami ceramiki naczyniowej i kamieniami. W trakcie prac badawczych nie określono zasięgu nekropolii, aczkolwiek znajdujące się w ścianach wykopu szczątki ludzkie wskazują, że cmentarz zajmuje obszar większy niż przebadany wykop.

Na największej głębokości ok. 3,60 m znajdował się grób nr 71, a najwyżej posadowiony był grób nr 2, głębokość ok. 1,80 m od poziomu gruntu. Różnica głębokości między nimi wyniosła 1,80 m. Chcąc określić okres funkcjonowania oraz rozplanowanie przestrzenne odkrytego fragmentu cmentarza, wydzielono 4 poziomy grobów, rozwarstwiając je mechanicznie co ok. 0,50 m.

Poziom I – 20 grobów, głębokości: 73,99 – 73,50 m n.p.m.

Poziom II – 52 groby, głębokości: 73,49 – 73,00 m n.p.m. oraz 10 luźnych czaszek odkrytych na tym poziomie.

Poziom III – 29 grobów, głębokości: 72,99 – 72,50 m n.p.m.

Poziom IV – 10 grobów, głębokości: 72,49 – 72,00 m n.p.m.

Patrząc na rozplanowanie grobów, zarówno na poszczególnych poziomach, jak i na planie zbiorczym widać, że kopano je wzdłuż ściany południowej kościoła, po linii wschód-zachód, wkopując nowsze pochówki w starsze. Dlatego groby i szkielety były zachowane w różnym stanie. Część pochówków zniszczono. Nie brakowało też znajdujących na terenie cmentarza tzw. luźnych kości ludzkich. Począwszy od grobów znajdujących się najwyżej, czyli najmłodszych, po najniższe, czyli najstarszych, obowiązywał ten sam ryt grzebalny. Wszyscy zmarli, pochowani na odkrytym fragmencie cmentarza, ułożeni byli na plecach, z głowami na zachód, z twarzą zwróconą ku wschodowi, z nogami wyprostowanymi.

Zaobserwowano, że :

- w jamach grobowych pochowano 64. zmarłych,
- w drewnianych trumnach pogrzebano 42. zmarłych,
- w obstawie z desek pochowano 5. zmarłych.

Na strzeleckiej nekropolii dominowały pochówki jednoosobowe, ale 13 grobów było pochówkiem więcej niż jednej osoby.

Zarejestrowano groby:

- dwuosobowe nr: 1, 37, 41, 59, 66, 72,74, 91
- trzynosobowe nr: 22, 27, 38, 4,
- pięciosobowy nr: 19.

Nie odkryto w odmienny sposób pochowanego zmarłego. W żadnym z odkrytych grobów nie natrafiono na jakiegokolwiek wyposażenie, czy dewocjonalia. Zmarłych na strzeleckiej nekropolii chowano w prostych jamach grobowych, drewnianych trumnach oraz w obstawie z desek.

PŁEĆ	WIEK							RAZEM
	Infans I (0-7)	Infans II (7-15)	Juvenis (15-20)	Adultus (20-35)	Maturus (35-50)	Maturus/senilis (50-60)	Senilis (60+)	
męska			4	28	22	8	1	63
żeńska			4	27	13	1		45
nieokreślona	50	7	2	12				71
suma:	50	7	10	67	35	9	1	179

Tekst: Izabela Ignatowicz, Małgorzata Pytlak

Korekta: Irena Mańkowska

Fotografie: Izabela Ignatowicz, Marek Bidol, Henryk Jan Kustosz

Prace wykopaliskowe zostały sfinansowane ze środków Gminy Strzelce Krajeńskie.

Wykonano na zlecenie

Urzędu Miejskiego w Strzelcach Krajeńskich
Aleja Wolności 48, 66-500 Strzelce Krajeńskie
tel. 95 763 11 30, e-mail: urząd@strzelce.pl,
www.strzelce.pl

Badaniom antropologicznym poddano 179 osobników: 45. (25,1%) płci żeńskiej, 63. (35,2%) płci męskiej oraz 70. (39,1%), których identyfikacja płci była niemożliwa. Na odkrytym cmentarzu najczęściej pochowano dzieci (70), co wiąże się ze zwiększoną śmiertelnością okoloporodową i nadumieralnością związaną z okresem chorób wieku dziecięcego. Widoczna jest wtórna dysproporcja na niekorzyść płci żeńskiej. Może być ona wynikiem większej umieralności kobiet w młodszym wieku. Najwięcej zmarłych zarówno mężczyzn (28), jak i kobiet (27) było w wieku adultus (20 – 35 lat). Jeden mężczyzna przekroczył 60 lat, zaś wśród najmłodszych dzieci infans I (0 – 7 lat) były szczątki dwojga noworodków.

Szczałki kostne (kości udowe) dwóch osobników zostały przebadane metodą datowań radiowęglowych. Chronologia powyższych pochówków została określona w przedziale 1277 – 1290 r. (badania radiowęglowe metodą C14).

Zabytki pozyskane w trakcie prac wykopaliskowych znajdowano zarówno w grobach, jak i na powierzchni cmentarza. Pozyskano: 265 fragmentów naczyń ceramicznych, 561 sztuk przedmiotów metalowych, 6 monet, 27 fragmentów szkielec okiennych, 6 ułamków naczyń szklanych, a także zachowane fragmentarycznie dachówki typu mnich/mniszka, cegły i belemit.

Zdecydowanie dominowały ułamki naczyń stalowoszarzych – 183 szt., 51 szt. zaliczono do wyrobów z czasów nowożytnych, ponadto pozyskano 3 fragmenty naczyń kamionkowych, z których 2 ułamki należały do dzbanów typu Jackoba Kanne z wytwórni w Siegburgu.

Podczas prac wykopaliskowych na strzeleckim cmentarzu wydobyto 26 ułamków szkła okiennego oraz 6 fragmentów pochodzących z naczyń szklanych niewielkich rozmiarów.

Duże rozdrobnienie nie pozwala, na tym etapie badań, na wyciągnięcie jakichkolwiek wniosków. Jeden większy ułamek pochodził prawdopodobnie z pojemnika wykonanego w okresie nowożytnym.

Przedmioty metalowe odkryte na strzeleckim cmentarzu są skorodowane i zniszczone, wymagają konserwacji. Ich identyfikacja na obecnym etapie jest uogólniona. Pozyskano: 379 sztuk gwoździ trumiennych, 72 bryłki żelaza, 69 bryłek brązu, 41 sztuk okuć, zachowanych w całości lub fragmentarycznie, a także brązową szpilę i fragmenty przedmiotów z brązu, w tym blaszki, ozdoby z brązu, blaszkę ołowianą, a także przedmiot, który jest fragmentem łopaty lub podkowy (?).

Cztery monety znajdowały się w najwyższej warstwie odkrytego cmentarza. Ich słaby stan zachowania sprawił, że przed konserwacją 3 z nich zostały określone wstępnie jako denary pomorskie datowane na 1. poł. XV w. (?), jedną monetę wstępnie uznano za pochodzącą z czasów nowożytnych, zaś 2. monety odkryte w grobie nr 66 i pod mogiłą nr 77, określono jako denary pomorskie z przełomu XIV/ XV w.(?).

Podczas ratowniczych badań wykopaliskowych w Strzelcach Krajeńskich przy kościele pw. Matki Bożej Różańcowej odkryto fragment cmentarza średniowiecznego oraz relikty budowli także średniowiecznych oraz o bliżej nieokreślonej chronologii.

Na podstawie układu grobów, zachowanego rytu pogrzebowego, braku wyposażenia w grobach, braku dewocjonałów przy zmarłych, ułamków ceramiki naczyńowej, głównie stalowoszarzej, monet oraz wyników badań radiowęglowych można datować funkcjonowanie tego fragmentu nekropolii od 2. poł. XIII w. do końca XV/XVI w.(?). Bardziej prawdopodobne jest określenie początku cmentarza, niż jego zamknięcie. Z literatury wiadomo, że cmentarz przykościelny został zamknięty i przeniesiony poza mury miasta przed 1733 rokiem. Ponieważ w żadnym z odkrytych grobów nie natrafiono na charakterystyczne dla czasów nowożytnych elementy rytu pogrzebowego: trumny wyposażone w antaby, dewocjonała, modlitewniki, zaś monety z najwyższych partii cmentarza pochodzą z XV w., można założyć, że zmarli byli chowani w tej części nekropolii

do końca XV w. Jedynie nieliczne ułamki ceramiki naczyńowej, pochodzące z najwyższych partii cmentarza powodują, iż można założyć, że najmłodsze, odkryte podczas badań archeologicznych pochówki, pochodzą z XVI / XVII w.(?).

Być może pochówki z XVII, XVIII w. przeniesiono na nowopowstający cmentarz poza murami miasta albo zostały zniszczone pracami ziemnymi toczącymi się w tym miejscu przez stulecia.

Pracami wykopaliskowymi kierowały mgr Małgorzata Pytlak i mgr Izabela Ignatowicz z Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim.

Badania architektoniczne przeprowadził oraz podsumował ich wyniki arch. mgr inż. Henryk Jan Kustos. Dr Iwona Teul-Świniarska z Zakładu Anatomii Prawidłowej i Klinicznej Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie przebadła szczątki ludzkie ze strzeleckiej nekropolii oraz opracowała wyniki tych badań. Badania radiowęglowe metodą C14 wykonał prof. dr hab. inż. Marek Krąpiec (Laboratorium Datowań Bez-względnych).

Późnośredniowieczny cmentarz
w Strzelcach Krajeńskich

Gmina
Strzelce Krajeńskie